

*Хміль Н.А.
аспірант кафедри педагогіки,
Луганський національний педагогічний
університет імені Т. Шевченка*

**РОЛЬ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗБІРНИКА «ПЕДАГОГІКА»
В РОЗПОВСЮДЖЕННІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАНЬ
У 60-80-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ**

Стаття присвячена науково-методичному збірнику „Педагогіка”, а саме визначена його роль у розповсюдженні науково-педагогічних знань у 60-80-х роках ХХ століття

This article reflected the role of methodical collected works «Pedagogics» in scientific and pedagogical knowlwdges in 1960 s.-80 s.

Важливу роль у розвитку педагогічної науки відіграє наукова педагогічна періодика, яка є одним із провідних засобів науково-педагогічної комунікації. Вона відображає роботу науково-педагогічних інституцій та представників науково-педагогічного співтовариства, об'єднує вчених між собою. Періодику можна назвати одним із основних «продуктів» науково-педагогічної діяльності.

Вивчення вітчизняних досліджень показало, що предметом аналізу педагогів-науковців був широкий спектр освітянських проблем на сторінках педагогічної преси. Так, С.Б. Лаба, Б.М. Ступарик проаналізували розвиток головних проблем української національної школи в педагогічній пресі; А.В. Говорун, М.І. Кухта – проблеми виховання в педагогічній пресі другої половини ХІХ – початку ХХ ст.; І.В. Дубінець – проблеми просвіти батьків у вітчизняній періодичній пресі другої половини ХІХ ст.; А.В. Подставкіна розглядала роль часопису «Шлях освіти» у професійному становленні вчителя у 20-ті – на початку 30-х років ХХ ст.; у дослідженнях О.В. Адаменко розкрито особливості висвітлення питань розвитку школознавства, профільного навчання, запровадження ТЗН на сторінках педагогічної преси другої половини ХХ ст.; особливості висвітлення проблем фізичного виховання на сторінках вітчизняної педагогічної преси розкрито в дисертації Г.І. Приходько та ін.

Відзначимо, що основну увагу в дослідженнях педагогічної періодики зосереджено на періоді другої половини ХІХ – початку ХХ ст. В окремих працях досліджуються педагогічні видання Західноукраїнського регіону. Так,

зокрема, праці М.І. Кухти дають уявлення про роль Західноукраїнських часописів в освітньо-виховному реформуванні школи Закарпаття міжвоєнного періоду; В.В. Туряницею розкрито тенденції, закономірності розвитку та функціонування педагогічної періодики Закарпаття (Підкарпатської Русі) періоду Чехословаччини та ін. Аналіз останніх наукових досліджень дає підстави стверджувати, що функціонування окремих педагогічних періодичних видань другої половини ХХ ст. залишилося поза увагою вчених. Тому мета нашої статті – показати роль науково-методичного збірника «Педагогіка» в популяризації педагогічної науки у 60-80-х роках ХХ ст. та розглянути особливості його розвитку й функціонування як засобу наукової комунікації.

Особливе історичне та науково-теоретичне значення, на наш погляд, має республіканський науково-методичний збірник «Педагогіка», засновником якого були Міністерство освіти Української РСР та Науково-дослідний інститут педагогіки Української РСР. «Педагогіка» був найбільш впливовим науковим педагогічним збірником. За період його існування вийшов 31 випуск (див. табл. 1.). На початку своєї діяльності збірник виходив двічі на рік (1965 і 1967 рр.), у 1966 році – було надруковано три випуски, а вже починаючи з 1970 року, збірник виходив один раз на рік. Його наклад не змінювався за весь період існування й становив одну тисячу примірників.

Таблиця 1

Загальна кількість випусків республіканського науково-методичного збірника «Педагогіка»

Кількість випусків	Роки видання			
	1965-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1992
	8	10	10	3

Цей збірник відображає історію науково-педагогічного співтовариства Української РСР, знайомить з успіхами й досягненнями в галузі педагогіки та народної освіти. У ньому були репрезентовані основні напрямки розвитку теорії й практики педагогічної науки в республіці. Змістовне розмаїття матеріалів збірника сприяло взаємозбагаченню і взаємовикористанню накопичених педагогами-науковцями та освітянами-практиками знань та досвіду, генерації нових ідей.

Як було зазначено в редакційній статті першого випуску, метою збірника було «сприяти посиленню конструктивної ролі педагогіки у розвитку народної освіти» [1, 3]. Для реалізації цієї мети редакція вміщувала результати досліджень з дидактики, теорії виховання, школознавства та історії педагогіки. На думку В. Тихомирової, він став «ефективною формою пропаганди найновіших досліджень у галузі педагогіки та історії». Також вона вважала, що матеріали, які розміщувалися в збірнику, «будуть корисні як для практиків, так і для тих, хто займається педагогічною теорією» [2]. Це можна пояснити тим, що на сторінках збірника поєднувався теоретичний і практичний матеріал, тим самим нові ідеї збагачували як теоретиків, так і практиків та розширювали їхній світогляд. Такий підхід дозволяв доносити потрібну інформацію до фахівців освітянської галузі різного рівня підготовки, робив збірник привабливим для широкого загалу освітян. Але, на жаль, маленький наклад не давав можливість усім викладачам, аспірантам, студентам педагогічних інститутів бути постійними читачами збірника «Педагогіка», деякі, можливо, зовсім не знали про його існування.

За період існування в ньому було надруковано понад 500 статей з актуальних проблем теорії та методики навчання й виховання, з історії розвитку народної освіти й педагогічної науки, з питань управління народною освітою тощо. 72 % опублікованих у збірнику статей було присвячено проблемам навчання й виховання, 22 % – питанням історії педагогічної науки та практики, 5 % – питанням школознавства й економіки народної освіти.

На початку свого існування збірник виходив тематичними випусками, тобто кожний збірник статей присвячувався окремому проблемному питанню розвитку педагогічної науки України. Ця тенденція зберігалась до 15-го випуску. Так, перший випуск був присвячений дослідженням з дидактики: «Методи дидактичних досліджень». У ньому висвітлено наукові основи організації і проведення досліджень навчального процесу, розкрито методи вивчення, узагальнення і впровадження передового досвіду в практику шкіл, методи статистичної обробки матеріалу дидактичних експериментів, використання технічних засобів у дидактичних дослідженнях (кіно, фільмоскопа, магнітофона, телебачення) тощо [1]. А.А. Алексюк, аналізуючи 1-ий випуск, зазначав, що матеріали, які вміщені в цьому збірнику, відчутно вплинуть на подальший розвиток дидактичних досліджень в Україні [3]. Цій проблематиці також був присвячений і 14-ий випуск збірки «Методи педагогічних досліджень». У випуску розглядалися питання застосування системно-структурного аналізу, гіпотетико-дедуктивних, математичних, статистичних, соціологічних методів, було розкрито питання методики й техніки спостережень, планування та організації педагогічного експерименту,

використання технічних засобів навчання в дослідженні навчально-виховного процесу тощо [4].

Своїми науковими ідеями щодо застосування різних методів та форм навчання в шкільній практиці ділилися вчені-педагоги в третьому випуску збірника «Дидактичні питання програмованого навчання. Шляхи поліпшення методів навчання». Результати педагогічних досліджень у запровадженні програмованого навчання були репрезентовані А.І. Зільберштейном, І.П. Підласим, А.В. Сердюком, Р.П. Скульським, Л.В. Чашко, В.Ф. Шморгуном; про деякі форми самостійної роботи учнів розповідалося в статтях М.І. Кругляка, Г.І. Поліщука, О.Д. Соколова [5].

П'ятий і сьомий випуски були присвячені історії розвитку педагогічної науки, думки й народної освіти в Україні. Так, у п'ятому випуску було висвітлено становлення й розвиток найважливіших проблем радянської педагогіки, показано, які труднощі у справі теорії та практики народної освіти подолано в Україні. Сьомий випуск знайомив читачів зі статтями, які висвітлювали становлення змісту навчання в загальноосвітній школі УРСР, діяльність Головревкому в галузі освіти, стан народної освіти в Україні у період Великої Вітчизняної війни, проблеми освіти дорослих, розвиток трудового й політехнічного навчання в сільській школі. У статті К.Ф. Присяжнюка вміщено огляд дожовтневої преси в Україні [6; 7].

Питанням поліпшення методів навчання й виховання були присвячені шостий і восьмий випуски збірника.

На сторінках збірника неодноразово друкувалися статті, присвячені певним особам, чий імена пов'язані з історією педагогічної науки й освіти. Так, у 5-му випуску збірника були висвітлені ідеї таких відомих діячів педагогічної науки, як М.Ф. Даденкова, Т.І. Лубенеця, А.С. Макаренка, О.М. Руська, М.О. Скрипника, І.П. Соколянського, О.М. Філіпова, С.Х. Чавдарова, Я.Ф. Чепіги; у 7-му – педагогічні праці С.А. Ананьїна та науково-педагогічна діяльність Г.Є. Жураківського; 24-й випуск, зокрема, знайомить з педагогічними ідеями О.М. Астряба, В.О. Сухомлинського, С.Т. Шацького; у 27-ому випуску збірника з нагоди сторіччя з дня народження А.С. Макаренка були розміщені матеріали, в яких розглядалась його педагогічна діяльність.

Звертають на себе увагу публікації щодо впровадження та шляхів удосконалення застосування технічних засобів у навчальному процесі. Статті цієї проблематики об'єднувалися під рубрикою «Використання технічних засобів у педагогічному процесі» (8-й випуск) та «Технічні засоби навчання» (12-й випуск). У цих публікаціях автори знайомили читачів із наслідками

(ходом) дослідження питань дидактики й методики використання проєкційних технічних засобів навчання, показували їхню ефективність порівняно з традиційними методами, організацію навчання в автоматизованих класах, виховний вплив кінофільмів на підлітків, використання аудіовізуальних засобів навчання на уроках [8; 9]. З цієї проблематики за період існування збірника загалом було надруковано понад 30 публікацій. Ці питання розкриваються в статтях В.П. Волинського, І.М. Жураківської, О.С. Козарика, Л.П. Кулінської, Л.В. Чашка та ін.

Проблемам навчально-виховної роботи в старших класах присвячений 11-й випуск збірника. У ньому було вміщено результати досліджень на тему «Шляхи підвищення навчально-виховної роботи у 8-10 класах» та репрезентовано такі теми, як: ідейно-політичне виховання старшокласників, виховання їхньої політичної активності, система уроків у школах робітничої молоді, розвиток самостійності учнів шкіл працюючої молоді, висвітлювалися проблеми продовження освіти й працевлаштування випускників середніх шкіл тощо.

Публікації збірника відображали педагогічну дійсність та одночасно вказували на нові напрямки педагогічних досліджень, вони відображали взаємозв'язок педагогічної теорії з практикою.

У 1973 році Постановою ЦК КПРС і Радою Міністрів СРС «Про заходи по дальшому поліпшенню умов роботи сільської загальноосвітньої школи» були окреслені проблеми сільської школи [10]. Редакція збірника «Педагогіка» не могла залишити без належної уваги висвітлення проблемних питань, пов'язаних із організацією навчання в сільських школах України. Унаслідок цього в 13-му випуску розміщено низку статей, у яких розглядалися питання вдосконалення форм і методів навчання та виховання сільської молоді, профорієнтації й трудового навчання та виховання сільських школярів [11].

Збагачують видання статті, присвячені проблемам методології педагогічної науки. Так, у розвідці Б.С. Гершунського «Проблеми методологічного обґрунтування наукових досліджень у сучасній педагогіці» розглядається науковий статус категорії «методологія» стосовно організації педагогічних досліджень. (Вип. 24. – С. 3-8). У статті А.В. Фурмана «Актуальні питання методології проблемного навчання» (Вип. 31. – С. 3-13) пропонується рівневий підхід до використання методологічних знань. Але, на жаль, публікації такої тематики мали поодинокий характер.

Обговорення проблем вивчення й упровадження передового педагогічного досвіду знайшло своє відображення в статтях, починаючи

Працівники науково-дослідних установ	45	42,85	93	49,47	111	52,36	39	64
Викладачі ВНЗ	59	56,2	76	40,43	89	41,98	21	34,4
Учителі	1	0,95	13	6,91	11	5,19	1	1,6
Працівники Міністерства освіти	–	–	2	1,06	–	–	–	–
Інші	–	–	4	2,13	1	0,47	–	–
Разом	105	100	188	100	212	100	61	100

Зауважимо, що поряд з українськими авторами у збірнику вміщувалися статті їхніх колег з Російської Федерації, таким чином відбувався обмін науковими ідеями, відкриттями тощо, серед них статті М.А. Данилова «Методи вивчення, узагальнення і впровадження передового досвіду навчально-виховної роботи в школі», М.В. Зверєвої «Спостереження та експеримент у дидактичному дослідженні», А.М. Гельмонта «Про методи експериментального дослідження навчального процесу в лабораторії навчального кіно, радіо і телебачення» [1], Е.Я. Соляр «Аналіз педагогічної преси при плануванні науково-педагогічних досліджень» [9], «Застосування перфокарт у дослідженні запитів педагогічної практики» [4] та ін. Цей факт свідчить про тісні наукові контакти між ученими різних республік.

Такий важливий інформаційний елемент, як анотації та зміст, які друкувалися в збірнику російською мовою, давав українським вченим-педагогам можливість входити до системи анотувань СРСР та підвищувати свій індекс цитування.

Серед постійних авторів збірника можна назвати таких відомих українських учених-педагогів, як: І.П. Підласий (11 статей), В.Ф. Паламарчук, Л.В. Чашко (10 статей), В.П. Волинський, В.О. Затуренська (по 9), Л.П. Вороніна, Л.Л. Момот (по 8 публікацій), В.П. Максименко О.В. Сухомлинська (по 7), Б.М. Андрієвський, В.О. Білоусова, Н.П. Дічек, В.І. Помагайба, К.Ф. Присяжнюк, І.Т. Федоренко (по 6 публікацій), Н.В. Абашкіна, С.П. Бондар, Л.В. Булай, А.І. Зільберштейн, Б.С. Кобзар, В.О. Онищук, В.І. Паламарчук (по 5), О.І. Забокрицька, Л.А. Закота,

Б.Ф. Мельниченко, Б.Н. Мітюков, Г.І. Поліщук, В.Є. Римаренко, І.Ф. Роздобудько, Н.М.Розенберг, В.В. Сгадова, Н.Ф. Скрипченко, Р.П. Скульський, Л.П. Тимчишин, В.І. Чепелев (по 4 публікації) та ін. Більшість авторів журналу мають по одній – дві публікації.

Таким чином, аналіз 31-го випуску науково-методичного збірника «Педагогіка» дає змогу зробити певні висновки. По-перше, на його сторінках професіонали в галузі педагогіки мали можливість висловлювати власні погляди з актуальних фахових питань, ділитися результатами своїх наукових досліджень; по-друге, він віддзеркалював процеси, які відбувалися в педагогічній науці Української РСР, був важливою частиною бази фактичних даних з педагогіки; по-третє, він виконував функцію професійного інформаційного забезпечення науково обґрунтованого розвитку педагогічної науки й практики.

Отже, науково-методичний збірник «Педагогіка» відіграв важливу роль в розвитку педагогічної науки в 60-80-х роках ХХ ст. Тому ми вважаємо перспективним подальший аналіз особливостей розвитку та функціонування наукових педагогічних журналів середини ХХ – початку ХХІ ст. як засобів науково-педагогічної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Педагогіка: Респ. наук.-метод. зб. – Вип. 1. Методи дидактичних досліджень / Редкол.: В.І. Помагайба (відп. ред.) та ін. – К.: Рад. шк., 1965. – 184 с.
2. Тихомирова В. Науково-методичний збірник «Педагогіка» // Рад. шк. – 1966. – № 4. – С. 104-105.
3. Алексюк А.А. Логіка дидактичних досліджень // Рад. шк. – 1965. – № 12. – С. 98-101.
4. Педагогіка: Респ. наук.-метод. зб. – Вип. 14. Методи педагогічних досліджень / Редкол.: М.Д. Ярмаченко (відп. ред.) та ін. – К.: Рад. шк., 1975. – 164 с.
5. Педагогіка: Респ. наук.-метод. зб. – Вип. 3. Дидактичні питання програмованого навчання / Редкол.: В.І. Помагайба (відп. ред.) та ін. – К.: Рад. шк., 1966. – 180 с.
6. Педагогіка: Респ. наук.-метод. зб. – Вип. 5. Нариси з історії розвитку педагогічної науки на Україні (1917-1967) / Редкол.: В.І. Помагайба (відп. ред.) та ін. – К.: Рад. шк., 1967. – 175 с.
7. Педагогіка: Респ. наук.-метод. зб. – Вип. 7. Нариси з історії розвитку педагогічної думки і народної освіти на Україні / Редкол.: В.І. Помагайба (відп. ред.) та ін. – К.: Рад. шк., 1968. – 162 с.
8. Педагогіка: Респ. наук.-метод. зб. – Вип. 8. Шляхи раціоналізації

- навчально-виховного процесу в школі / Редкол.: В.І. Помагайба (відп. ред.) та ін. – К.: Рад. шк., 1969. – 166 с.
9. Педагогіка: Респ. наук.-метод. зб. – Вип. 12. / Редкол.: В.О. Онищука (відп. ред.) та ін. – К.: Рад. шк., 1973. – 126 с.
 10. У ЦК КПРС і Раді Міністрів СРСР. «Про заходи по дальшому поліпшенню умов роботи сільської загальноосвітньої школи» // Рад. шк. – 1973. – № 8. – С. 1-4.
 11. Педагогіка: Респ. наук.-метод. зб. – Вип. 13. Проблеми сільської школи. Актуальні питання теорії педагогіки. Історія педагогіки / Редкол.: М.Д. Ярмаченко (відп. ред.) та ін. – К.: Рад. шк., 1974. – 160 с.